

KLIMAATACTIEPLAN PROVINCIE LIMBURG (EDITIE 2021)

Inhoud

DEEL 1: HET KLIMAATACTIEPLAN IN WOORDEN

I.	Voorwoord	2
II.	Inleiding	3
III.	Aanpak over 4 sporen.....	8
IV.	Loopduur	13
V.	Waar kunnen we het grote verschil maken?	13
VI.	Dankwoord	17

LEESWIJZER ACTIETABEL

DEEL 2: DE ACTIETABEL

BIJLAGEN

I. Voorwoord

De klimaattop van Glasgow (COP 26) heeft voor mij verschillende dingen weer scherp gesteld. In de eerste plaats hoe moeilijk het is om goede voornemens en woorden in concrete daden om te zetten. Zelfs wanneer we goed weten dat die daden absoluut noodzakelijk zijn. We moeten immers een stukje van onze korte termijn belangen en verlangens opzij schuiven, sommige gewoonten en zienswijzen aanpassen, en dat doet niemand graag.

Maar de situatie verdraagt geen verder uitstel. De noodzaak tot actie is voor iedereen duidelijk, en iedereen moet verantwoordelijkheid nemen. Dat geldt niet het minst voor het provinciebestuur. Uiteraard richten we ons in de eerste plaats op de eigen organisatie: onze gebouwen en scholen, het provinciale wagenpark, de waterlopen en natuurgebieden enz.

Uit de coronacrisis nemen we ook belangrijke lessen mee: we moeten nog meer inzetten op kwaliteitsvolle huisvesting en meer toegankelijk groen in de buurt. Het is nu dat we de juiste keuzes moeten maken, zodat we beide uitdagingen in één beweging kunnen aanpakken.

Maar om onze doelstelling van minstens 40 % CO₂-reductie te behalen, die we met de gemeenten zijn overeengekomen in het Burgemeestersconvenant, is meer nodig dan dat. We willen de uitstoot op het volledige grondgebied verlagen. **Onze ambitie is helder: Limburg klimaatneutraal in 2050.**

Daarvoor moeten we met z'n allen een versnelling hoger schakelen en is samenwerking nodig. Heel wat bedrijven en organisaties, ondernemers, vrijwilligers en bewoners nemen vandaag al fantastische initiatieven om dit mee waar te maken. Ik heb die beweging de voorbije jaren zelf kunnen vaststellen op het terrein. Bij de metaalindustrie die overschakelt op eigen groene elektriciteit én klaar staat om meer te doen. Bij enthousiaste Limburgers die samen met de klimaattuincoach en het team van Duurzaam Bouwen hun omgeving willen verduurzamen. Bij boeren die inzien dat het anders moet en overschakelen op duurzame landbouw.

Al deze mensen hebben het beste voor met hun omgeving, willen het beste voor hun kinderen en kleinkinderen. Velen geven het voorbeeld en broeden op koolstofarme investeringen. Dit is hét moment om hen volop te steunen.

Een klimaatneutrale provincie is een aangename plaats om in te leven. Ze biedt een robuuste natuurlijke woonomgeving, zorgt voor lagere energiefacturen, creëert nieuwe opportuniteiten voor bedrijven en ondernemers, zorgt voor lokale jobs en meer inspraak. Kortom: de uitdaging is groot, maar meer dan de moeite waard.

Die droom gaan we omzetten in daden. Door samenwerken in zelfvertrouwen, met optimisme en innovatie en dankzij de legendarische Limburgse veerkracht.

Bert Lambrechts
gedeputeerde

II. Inleiding

Waaruit bestaat dit klimaatactieplan?

Dit klimaatactieplan bestaat uit twee delen. Wanneer u deze regels leest, bent u zonet aan het eerste deel begonnen. In dit deel omschrijven wij in woord en enkele beelden het kader voor dit plan, met onze doelen, visie, aanpak en gehanteerde structuren. We leveren argumenten en cijfers aan voor onze keuzes.

Het tweede deel is waar het vooral om draait: via welke acties wil de provincie Limburg haar goede voornemens in de praktijk brengen, welke middelen zetten we in, welke partners betrekken we en hoe volgen we de resultaten op?

Uiteraard staan wij open voor uw vragen, opmerkingen en suggesties. U mag die steeds richten aan milieuenklimaat@limburg.be.

Wat is het kader?

De provincie Limburg heeft als klimaatdoelen om een reductie van 30 % aan broeikasgassen t.o.v. 2008 te realiseren tegen 2020¹, van 40 % tegen 2030, en volledig klimaatneutraal te zijn tegen 2050. Het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen noemen we 'klimaatmitigatie'.

Daarnaast zal de historische wereldwijde uitstoot wellicht nog honderden jaren zorgen voor een klimaat dat meer extremen kent dan we gewend waren. De gevolgen merken we ook in onze regio al een hele tijd bv. door meer en langere droogteperiodes, meer en hevigere stortbuien, overstromingen, stormen, enz. Er is dus ook dringende nood aan een beleid om onze maatschappij aan te passen aan die veranderende klimaatomstandigheden. Dit vatten we onder de noemer 'klimaatadaptatie'. In september 2017 werd het Limburgs Klimaatadaptatieplan vastgesteld door de provincieraad waarin de adaptatiestrategie en -ambitie in grote lijnen werd vastgelegd en ook de link is gelegd met internationale initiatieven². In dit nieuwe plan wordt de concrete uitwerking daarvan meegenomen.

De kern van het provinciale mitigatie- en adaptatiebeleid is daarmee in overeenstemming³ met het huidige Vlaamse Energie- en Klimaatplan, en vooral ook met de lokale engagementen die opgenomen zijn in het lopende Europese Burgemeestersconvenant 2030 en in het nieuwe Burgemeestersconvenant 2050. De provincie heeft i.k.v. het Burgemeestersconvenant de rol van Territoriaal Coördinator. Zij is m.a.w. een expliciet ondersteuner van de Limburgse gemeenten die het convenant 2030 tekenden⁴.

Daarnaast vormen de wettelijke bevoegdheden en toegestane rollen van de provincies een belangrijk deel van het kader. Na de laatste bestuurlijke hervorming bleven bijna uitsluitend nog grondgebonden materies over in de provinciale bevoegdheidspakketten. Zaken als de participatie van provincies in intercommunales werden opgeheven. Dat maakt enerzijds dat een klimaatbeleid

¹ De cijfers voor 2020 zullen pas eind 2022 volledig bekend zijn. Vandaar dat deze mijlpaal hier nog steeds is opgenomen.

² Belangrijke internationale initiatieven zijn bv. de engagementen die landen zijn aangegaan op de klimaatconferentie van Parijs (COP 21) en de meer recente poging tot concretisering daarvan op de conferentie van Glasgow (COP 26). Maar ook de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) van de VN vormen een houvast om een sterker en beter geïntegreerd (klimaat)beleid te voeren.

³ De formulering 'in overeenstemming met' geeft aan dat er in grote lijnen eenzelfde basis is, maar niet per definitie een exacte gelijkschakeling. Zo verschillen o.a. de referentie jaren waarop de reductiedoelstellingen zijn gebaseerd. Tegen 2050 streeft Vlaanderen (voorlopig) naar -85 % en nog niet naar volledige klimaatneutraliteit. De gemeenten die het Burgemeestersconvenant tekenden gaan m.a.w. op vrijwillige basis nog een stapje verder, net als de provincie.

⁴ De Limburgse gemeenten hebben het convenant 2050 nog niet ondertekend en de provincie spoort hen daar voorlopig nog niet toe aan. De gemeenten hebben immers nog maar net hun plannen voor 2030 klaar. Daarom wordt nu eerst gefocust op de uitvoering daarvan.

voeren in brede zin op provinciaal niveau moeilijker is geworden maar anderzijds kan dit bijdragen aan de focus op die punten waar we wel nog een behoorlijke invloed op hebben. Heel wat zinvolle klimaatacties hebben immers een grondgebonden basis. Toch zal in de toekomst nog meer samenwerking met derden – waaronder mogelijk ook heel wat nieuwe partners - noodzakelijk zijn. En externe competenties rond menselijk gedrag, het bereiken van doelgroepen en beïnvloeding van maatschappelijke systemen zullen wellicht moeten worden aangetrokken. Deze elementen zijn vaak een sleutelfactor in het succes van een beleid.

Het provinciale klimaatbeleid volgt momenteel de lijn van het Europese Burgemeestersconvenant 2030. Dat beoogt een vermindering van de uitstoot met minstens 40 % tegen 2030, én een beleid rond klimaatadaptatie. Daar bovenop streeft de provincie naar klimaatneutraliteit tegen 2050.

Het wettelijke kader voor een provinciaal klimaatbeleid wordt begrensd door de provinciale (grondgebonden) bevoegdheden en de juridische speelruimte waarbinnen provincies een rol mogen en kunnen opnemen. Samenwerking met derden wordt daarom des te belangrijker om impact te genereren.

Waar bouwen we op verder?

Het provinciaal klimaatbeleid is inhoudelijk gebaseerd op de aanbevelingen uit de grootschalige wetenschappelijke klimaatstudie (TACO2)⁵ die de provincie in 2010-2011 liet uitvoeren. Deze studie werd in de loop der jaren aangevuld met voortschrijdende inzichten en nieuwe accenten. Deze wetenschappelijke basis was de inspiratie voor heel wat initiatieven. Zo waren er de grootschalige provinciale campagnes rond zonne-energie, grondig isoleren van de woning of duurzaam verwarmen. Ook het provinciaal gebouwpatrimonium werd gedeeltelijk aangepakt en een eigen bedrijfsvervoerplan uitgerold. Er volgden pilootprojecten rond wijkrenovatie, warmtenetten en nog veel meer. Daarnaast zorgde een betere integratie in het ruimtelijk en zelfs economisch beleid voor een steviger verankering van het klimaatthema in het provinciale beleid.

Maar toch... Terugblikkend op meer dan 10 jaar provinciaal klimaatbeleid kan gesteld worden dat zowel de resultaten te velde als de prioriteitstelling binnen het bestuur doorheen de tijd een wisselend succes kenden. Daarbij speelden zowel interne factoren (bv. herstructurering van de provincies, personeelsafbouw en -wissels, budgetten...) als externe factoren (bv. sluiting Ford Genk, partnerorganisaties die het moeilijk kregen, verkiezingsperiodes...) een rol.

Er werd daarom een noodzaak gevoeld om een nieuwe, duidelijke en motiverende kapstok voor het provinciale klimaatbeleid te creëren. Die moet zorgen voor meer continuïteit, oog voor resultaat en mede-eigenaarschap, zowel binnen de eigen organisatie als de vele samenwerkingsverbanden. Een deel van deze behoefte werd ingevuld door expliciete opname van klimaatdoelen in de beleidsvisie 2020-2024 van het bestuur, in het SALKturbo actieplan en andere provinciale initiatieven. Met dit nieuwe provinciaal klimaatactieplan willen we de sterke lopende initiatieven en onze toekomstplannen concreter maken en formeel bekrachtigen.

Belangrijk om weten, is dat dit plan een werkdocument is dat voortdurend evolueert. Gerealiseerde of vastgelopen acties zullen eruit verdwijnen, nieuwe acties zullen hun intrede doen. Methodieken of inzichten die verbeteren zullen het plan geregeld opfrissen, en daarmee onze aandacht en focus

⁵ Deze afkorting staat voor Totaal Actieplan CO₂. Een samenvatting en de integrale studie zijn te bekijken via de link op deze pagina: <https://www.limburg.be/producten?theme=56370#7775>

scherp houden. Dat lukt het best met een plan in digitale vorm, een vorm die meteen ook als de meest duurzame⁶ door het leven gaat.

De basis van dit nieuwe klimaatactieplan zijn wetenschappelijke cijfers en bevindingen. Meer dan ooit leggen we de nadruk op wat wij als provinciebestuur *zelf* doen of aansturen, via al onze bevoegdheidsdomeinen.

Dit plan zal 'levend' worden gehouden door het niet als een starre publicatie op de wereld te zetten, maar als een digitale leidraad die voortdurend inspeelt op verandering, kansen en nieuwe inzichten.

Stuurgroep

Om het interne proces rond het provinciale klimaatactieplan in goede banen te leiden, werd een stuurgroep opgericht. Het doel van die stuurgroep is tweeledig:

- Draagvlak en motivatie creëren bij de meest direct bevoegde provinciale diensten om via hun plannen, projecten, partners, communicatie en subsidies bij te dragen aan de realisatie van significante acties rond klimaat
- De stuurgroep is de plaats voor strategische sturing, terugkoppeling, wederzijdse inspiratie en ijking. Het concrete ontwerpen en uitvoeren van deze acties gebeurt vooral in bilaterale samenwerking met de inhoudelijke medewerkers en/of partners van de diensten.

De stuurgroep is een 'high level' beleidsdomeinoverschrijdend ambtelijk overleg dat wordt voorgezeten door de provinciegriffier. Hij is verder samengesteld uit de leidinggevenden van de volgende diensten: Milieu en Klimaat, Landbouw en Platteland, Economie, Real Estate, Waterbeheer, Mobiliteit, Ruimtelijke Planning en het Provinciaal Natuurcentrum.

In functie van een specifieke agenda of behoefte kan de samenstelling worden uitgebreid met andere diensten (bv. de dienst Informatie en Communicatie, ICT, cel Data en Analyse,...), of met externe experts.

Opportuniteit

De uitspraak dat papier geduldig is, geldt voor heel wat beleids- en actieplannen. De afgelopen decennia zijn in Vlaanderen zeer veel plannen te boek gesteld zonder dat er consequent uitvoering aan is gegeven. Alle wetenschappelijke feiten wijzen erop dat we die luxe niet meer hebben wanneer het gaat over klimaat. Hoewel wij maar een kleine regio zijn, hebben we in zeer veel opzichten te winnen bij een doorgedreven klimaatbeleid: gezondheid, meer lokaal verankerde en kwalitatieve tewerkstelling, een stimulans voor innoverende nieuwe economische activiteiten, een minder kwetsbare land- en tuinbouw, een betere bereikbaarheid van functies, enz.

Los van noodzaak is er dus **opportuniteit**. Dit is een belangrijk gegeven in het (post)Coronatijdperk. Toch zijn heel wat medewerkers, organisaties en het brede publiek zich daar nog te weinig van bewust. Daarnaast is het (h)erkennen van opportuniteit één zaak, het benutten ervan een andere. Dat vraagt om **motivatie, middelen en durf**. Vooral dat laatste is minder evident dan het lijkt. Het gaat immers niet alleen om moeilijke politieke keuzes die nodig zijn en waarvoor men soms weinig draagvlak vermoedt⁷.

⁶ De provincie is er zich van bewust dat zowel de digitale infrastructuur als de energie om die te voeden een negatieve klimaatimpact heeft. Een digitaal klimaatactieplan draagt daarvan automatisch een stukje in zich mee. Het ontsnapt wel grotendeels aan de impact van de papierindustrie, drukinkten, fysiek transport e.d. en de levensduur is beter af te stemmen op de behoeften. De afweging viel daarom uit in het voordeel van een digitaal klimaatactieplan.

⁷ Heel wat recent onderzoek wijst uit dat het draagvlak bij de bevolking (en bedrijven) voor een doorgedreven en consequent klimaatbeleid groter is dan heel wat politici vermoeden. De terughoudendheid om verregaande beleidskeuzes te maken, is

Ook bij de beleidsvoorbereiding en -uitwerking speelt het aspect durf. Als leidinggevende of medewerker vraagt het kritisch evalueren van onze gebruikelijke keuzes qua werkwijze, doelgroepen, partners, rollen e.d. ook de nodige moed. Want soms geeft een objectieve analyse aan dat we wel veel werk verzetten, maar daarom niet het beoogde resultaat halen. Willen we dat resultaat wel, dan is soms verandering en aanpassing nodig, het uit de eigen comfortzone durven treden. Dat is ondanks alle goede wil voor de meesten van ons allemaal een lastige opgave.

Eén van de uitdagingen van het provinciebestuur is de medewerkers (en partners) daar voldoende vertrouwen en ondersteuning in te geven. Het klimaatactieplan is daarom alvast expliciet ondersteund van bovenaf, dit zowel ambtelijk (provinciegriffier en een stuurgroep met leidinggevend) als politiek (deputatie en provincieraad).

Bijna alle maatregelen die we nemen voor het klimaat hebben andere voordelen zoals gezondheid, comfort, tewerkstelling e.d. Die hebben voor bepaalde doelgroepen soms een grotere intrinsieke waarde dan klimaatargumenten. We moeten deze argumenten sterk genoeg uitdragen en benutten als opportuniteiten.

Tegelijk moeten we beseffen dat het valoriseren van die kansen soms moeilijke keuzes en aanpassing zal vragen. De houding van de politieke verantwoordelijken, leidinggevend en collega's zullen een bepalende factor zijn voor de algemene motivatie en draagkracht m.b.t. dit klimaatactieplan. Dit is daarom een belangrijk intern aandachtspunt.

Eenvoud, duidelijkheid en impact

Hierbij aansluitend: wie van ons heeft zich ooit laten inspireren tot actie wanneer een plan ter dikte van een telefoonboek op tafel werd gegooid? En is de verleiding niet groot om uit een menu van honderden mogelijke actiepunten net diegene te kiezen die netjes binnen onze vertrouwde taken vallen, of die we vooral leuk en interessant vinden of makkelijk 'verkoopbaar', maar die niet noodzakelijk enig aantoonbaar effect hebben? De naakte cijfers van de voorbije jaren klimaatbeleid bevestigen die vermoedens alleszins ten dele, en de frustraties die leven bij vele politici en ambtenaren eveneens.

Het provinciaal klimaatactieplan moet m.a.w. niet in de eerste plaats streven naar volledigheid, maar vooral naar eenvoud, duidelijkheid en impact. Dit betekent een sterke **focus op een beperkt aantal speerpuntacties**.

Die speerpuntacties moeten de vertaling zijn van de prioriteiten op korte tot lange termijn van de overkoepelende klimaatdoelen. De actielijst is dan ook een mix van 'quick wins' en langdurige acties waarvan de resultaten soms pas na heel wat jaren tastbaar worden. De speerpuntacties kunnen - al dan niet bijgestuurde - lopende initiatieven zijn, maar ook nieuwe. Zij kenmerken zich door:

- een (waar mogelijk aantoonbare) significante impact op CO₂-reductie of adaptatie
- een relevante mate van uitvoerbaarheid en/of sturing door de eigen provinciale diensten
- een zo concreet mogelijke toewijzing van timing, budgetten, personeel en trekker(s).

Het betekent ook dat men de eigen **doelen consequent trouw blijft in woord en daad**, in plannen en visies zowel als in projecten, subsidies of vergunningen. Evenzeer draagt de formulering van acties bij

dus minstens deels ongegrond. Enkele voorbeelden: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/03/30/wat-is-het-maatschappelijk-draagvlak-voor-klimaatbeleid> (NL), https://ec.europa.eu/clima/citizens/support_nl (ook BE), <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2021/klimaatverandering-en-energietransitie-opvattingen-en-gedrag-van-nederlanders-in-2020?onpage=true> (NL), <https://emis.vito.be/nl/artikel/klimaatverandering-onderzoek-wijst-op-toenemend-draagvlak-voor-klimaatbeleid-video> (BE), <https://www.klimaatcoalitie.be/teken-voor-onze-toekomst> (BE), <https://indiville.be/klimaatzorg-druist-in-tegen-onze-natuur/> (BE).

tot duidelijkheid en transparantie. Een helaas eeuwig probleem daarbij is het vinden van het juiste abstractieniveau. Zo maakt een meer algemene formulering het makkelijker om een veelheid aan inspanningen te bundelen en het totale aantal acties te beperken. Maar die aanpak maakt de inhoud en toewijzing van budgetten en personeel dan weer minder precies.

In dit plan is in hoofdzaak gekozen voor bundeling van acties wanneer die eenzelfde strategische doelstelling dienen. Daarnaast zullen ook zeer specifieke acties worden opgenomen wanneer die een uitgesproken voorbeeldrol hebben naar de betreffende doelgroep, naar werkwijze of naar maatschappelijke meerwaarde. Vaak zijn dat acties die als 'quick win' naar voren komen.

Eenvoud uit zich daarnaast in het benutten van bestaande structuren eerder dan er nieuwe op te richten. Het provinciaal klimaatactieplan moet daarom maximaal inpasbaar zijn in de reguliere werking van de eigen diensten, van partners en lopende samenwerkingsverbanden.

Het provinciale klimaatactieplan streeft niet naar volledigheid, maar naar compactheid en impact. Dat vertaalt zich onder meer in een gelimiteerde lijst van speerpuntacties. Dat betekent dat lang niet alles wat de provincie doet een eigen plaats krijgt in dit plan. Maar zelfs al zijn heel wat taken niet zichtbaar voor de buitenwereld, toch zijn ze daarom niet minder noodzakelijk. Heel vaak zijn ze faciliterend of kaderend voor acties die wel opgenomen zijn.

De duidelijkheid en eenvoud wordt ook nagestreefd in de formulering van de acties, het maximaal inpassen in de reguliere werking van diensten en structuren, en het consequent handelen naar de principes die in het plan verweven zitten.

Voor een **voorafgaandelijke** inschatting van de **impact** van in hoofdzaak mitigatieacties werd waar zinvol een methodiek gehanteerd die zijn wortels heeft in de wereld van het vermogensbeheer en risicoanalyse (zie bijlagen). Wanneer voldoende cijfers bekend zijn, geeft zij inzicht in de doeltreffendheid van de voorgestelde aanpak, los van buikgevoel, gewoonte of ideologie. Heel concreet wordt dan niet enkel de vermoedelijke CO₂-besparing van bepaalde acties berekend op grootteorde, maar ook de maatschappelijke kosten en baten, evenals de termijn waarop het effect zichtbaar zou moeten worden in onze maatschappij. Dat betekent niet dat er geen rekening wordt gehouden met subjectieve elementen (bv. menselijk gedrag, kwalitatieve keuzes,...), maar wel dat het vertrekpunt voor beoordeling uitgaat van zoveel mogelijk objectieve feiten, cijfers en risico's. Voor een inschatting van de impact van acties rond klimaatadaptatie werd zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande instrumenten (bv. www.natuurwaardeverkenner.be, klimaatadaptatietool VMM) en cijfers uit de vakliteratuur.

Uiteraard is ook de gemeten **impact achteraf** belangrijk. Die geeft namelijk na realisatie van een project of maatregel een beeld van hoe correct onze veronderstellingen en inschattingen op voorhand waren. Dit biedt waardevolle feedback voor nieuwe initiatieven en beoordelingen. Voor bepaalde interventies zal deze impact vrij precies kunnen worden gemeten a.d.h.v. **resultaatsindicatoren**. Zo zullen gedaalde verbruiken van gebouwen na renovatie een redelijk betrouwbare rapportage over de vermeden CO₂-equivalenten toelaten.

Dat laatste is veel minder het geval voor acties die eerder instrumenteel of algemeen ondersteunend zijn (bv. de ontwikkeling van warmtezoneringskaarten), die inspelen op gedrag (bv. klimaateducatie of campagnes om fietsgebruik te stimuleren) of klimaatadaptatie (bv. ontharding van een bebouwde omgeving). Daarvoor zullen **indirecte** of **inspanningsindicatoren** vaak de best mogelijke benadering opleveren. Deze indicatoren *kunnen* een indicatie geven van het bereikte resultaat, maar dat is lang niet altijd zo. Soms zijn resultaatmetingen gewoon praktisch of ethisch niet uitvoerbaar, of wordt het resultaat sterk beïnvloed door andere spelers, systemen of omstandigheden waar we geen vat op hebben.

De impactberekeningen en kosten-batenanalyses mogen niet als exacte cijfers worden beschouwd, enkel als richtinggevend. Zij gebeuren steeds op grootteorde en de evolutie van de aangegeven trend is doorslaggevend in de evaluatie. De berekeningen hebben als voornaamste doel om kritisch naar onze eigen aanpak te kijken. Zij kunnen gewoonten en veronderstellingen helpen doorbreken, zwakke punten blootleggen of prioriteiten helpen bepalen.

Acties rond klimaatadaptatie, klimaatvriendelijker gedrag of beleidsondersteunende instrumenten zijn in regel veel moeilijker te kwantificeren dan de meeste mitigatie-maatregelen. Waar mogelijk wordt dan gewerkt met benaderende indicatoren. Die laatste geven in het beste geval een beeld van het resultaat, maar vaak louter van de geleverde inspanningen.

De impact van acties wordt ook groter indien volgende principes worden gehanteerd:

- multifunctionaliteit: een ingreep of investering rendeert meer wanneer die meer dan 1 oplossing biedt. Zo kunnen zonnepanelen mits slimme plaatsing ook schaduw leveren, een nevenfunctie hebben als afdak of als geluidsscherm
- meesurfen op golven: actuele gebeurtenissen, hoger beleid, maar ook initiatieven van heel wat organisaties (publiek en privaat) zorgen soms voor extra motivatie, sensibilisering of reclame, nieuwe regelgeving, investeringen, innovaties e.d.. Een gerichte koppeling van eigen acties kan voor een versterkend effect zorgen
- actie zet aan tot actie: door pilootprojecten op te zetten en begeleidingstrajecten aan te bieden, wordt de spreekwoordelijke wet der traagheid of zelfs faalangst makkelijker doorbroken. De opname van voldoende *quick wins* ondersteunt dit mechanisme
- aandacht voor de mechanismen die het menselijk gedrag aansturen: al te vaak wordt bij de ontwikkeling van beleidsacties uitgegaan van de rationeel handelende mens. Empirisch wordt dit beeld niet ondersteund. Een beter inzicht in en benutten van vaak onbewuste gedragsbepalende factoren als groepsdruk, verliesaversie, sturende inrichting van de omgeving e.d., leidt gemiddeld tot betere resultaten. Deze relatief nieuwe benadering vraagt wel om specifieke kennis, die soms extern zal moeten worden gezocht.

III. Aanpak over 4 sporen

Om opvolging van het eigen klimaatbeleid te vergemakkelijken, de focus op de juiste doelgroepen te behouden en sectorale mechanismen optimaal te benutten, is een aanpak over 4 sporen uitgewerkt:

Intern klimaatbeleid [Gericht op doelgroepen binnen de eigen organisatie]:

1. Spoor 1: Eigen **voorbeeldfunctie** als provinciebestuur.

Extern klimaatbeleid [Gericht op doelgroepen buiten de eigen organisatie]:

- Spoor 2: Ondersteuning **gemeentelijk klimaatbeleid**
- Spoor 3: Hefboomwerking via **(sectorale) sleutelorganisaties**
- Spoor 4: **Cijfers, communicatie en educatie.**

Spoor 1: Eigen voorbeeldfunctie

Tussen 2012 en 2018 gingen enkele golven van herstructurering door de provinciale organisatie. Niet alleen veranderde de samenstelling en benutting van het provinciaal gebouwpatrimonium ingrijpend. Er verdween ook heel wat personeel en daarmee capaciteit, kennis en ervaring. De berekening die in 2011 werd gemaakt van de uitstoot die de provincie als organisatie veroorzaakt en die sindsdien gold als referentiepunt, verloor daardoor grotendeels haar waarde.

Een nieuwe zogenaamde ‘nulmeting’ werd daarom uitgevoerd met cijfers van 2018 (zie tabel 1). Die cijfers vormden een meer betrouwbare vertrekbasis voor interne verbetering en zullen 2-jaarlijks worden berekend om evoluties op te volgen.

	Ton CO ₂ eq.	%
Stookinstallaties	4062,90	66,8
Dienstverplaatsingen	275,29	4,5
Woon-werkverkeer	1547,27	25,4
Elektriciteit *	0	0
Machines	96,99	1,5
Dieren	96,69	1,5
Totaal	6167,10	100,00

Tabel 1: Overzicht uitstoot provinciale entiteiten, cijfers nulmeting 2018 (referentiejaar)

* Geen aangerekende uitstoot elektriciteit wegens een dekkend groene stroomcontract

Ondanks enkele gedwongen reorganisaties bleek een basis van maatregelen voldoende verankerd in de dagelijkse werking van het provinciebestuur om vorderingen te blijven maken. Ook de kern van de IMZ-aanpak⁸ kon draaiende worden gehouden. Vertrekkende van die basis wil de provincie weer verbreden, opschalen en nog meer afstemmen op de klimaatdoelen. Deze doorstart moet leiden tot een jaarlijks intern milieuzorgrapport, indien mogelijk gekoppeld aan een strategisch vastgoedplan. De rapportage hierover wordt benut bij de opvolging en ontwikkeling van relevante acties voor dit provinciaal klimaatactieplan en de Vlaamse reductiedoelstellingen voor lokale besturen.

Om een geloofwaardige boodschap naar derden uit te dragen, moet het provinciebestuur het goede voorbeeld geven en op een consequente manier de daad bij het woord voegen.

Na een periode van reorganisaties is de provincie klaar om de aanpak van de eigen uitstoot en klimaatbestendigheid weer te verbreden en op te schalen. De cijfers uit een recente nulmeting en nieuwe inzichten in het potentieel van klimaatadaptieve ingrepen vormen hiervoor de objectieve basis.

Spoor 2: Ondersteuning gemeentelijk klimaatbeleid

De provinciale ondersteuning van de Limburgse gemeenten kent al een lange en algemeen gewaardeerde traditie. Sinds 2011 heeft de provincie haar ondersteuning inzake klimaatbeleid opgehangen aan het **Europese Burgemeestersconvenant**. Dit leidde in november 2011 tot de voor Europa unieke situatie dat alle gemeenten van een provincie zich unaniem schaarden achter het convenant 2020. Doel van dat convenant was het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen met minimaal 20 % tegen 2020. De provincie kreeg kort daarop van Europa de erkenning als ‘Territoriaal coördinator’ voor haar grondgebied.

⁸ IMZ staat voor *Interne Milieuzorg*. Het gaat om een georganiseerde manier om de impact van de eigen organisatie op het milieu zo klein mogelijk te maken. Het kan een ruime waaier van aandachtspunten omvatten, gaande van de verbruiken van de eigen gebouwen, personeelsmobiliteit, aankoopbeleid of afvalstromen, tot meer subjectieve aspecten als hinder door geluid, licht of geur. De provincie Limburg werkt al sinds begin jaren '90 rond IMZ en speelde daarmee jarenlang een voortrekkersrol voor andere besturen.

Vanuit die formeel bevestigde rol werd het voorbije decennium volop ingezet op ontzorging en ondersteuning van alle gemeenten om hun klimaatbeleid op het Europese spoor te helpen zetten. Concreet ging het over zaken als het aanleveren van basiscijfers, modelactieplannen, modelbesluiten, communicatiemateriaal, goede voorbeelden en geautomatiseerde rapportering voor gemeenten. Dat zorgde voor een meestal vlot administratief en logistiek proces, met gunstige feedback vanuit Europa en de gemeenten. Ook wat betreft de implementatie van de gemeentelijke klimaatactieplannen werden al heel wat handvaten aangereikt (campagnes, projecten, ...).

In 2018 trachtte de provincie opnieuw alle gemeenten te scharen achter het Burgemeestersconvenant 2030. Dat omvatte naast een reductiedoelstelling van minimaal 40 % tegen 2030 ook een luik klimaatadaptatie. De stap naar 40 % reductie is nochtans verre van evident. Een belangrijk signaal dat de provinciale ondersteuning in de toekomst veel meer nog moest worden gericht op het helpen vertalen van de gemeentelijke plannen naar de praktijk. Alleen die vertaalslag kan een significante verbetering teweegbrengen in de gemeentelijke klimaatbalans⁹ en daarmee het pad effenen voor het Burgemeestersconvenant 2050.

Ook hieruit blijkt een sterkere focus op impact cruciaal om de geloofwaardigheid van, en motivatie voor het lokale klimaatbeleid overeind te houden. Aandachtspunten daarbij zijn de blijvende positieve en samenhangende benadering, met respect voor de gemeentelijke autonomie. De provincie zal hierbij zelf ook nieuwe paden moeten bewandelen, zoals meer en intensievere (boven)gemeentelijke begeleidingstrajecten, lobbywerk bij hogere overheden, het betrekken van nieuwe doelgroepen, partners of expertises...

In een eerste fase werd daarom gestart met 6 thematische werkgroepen die diverse sleutelorganisaties bij elkaar brengen om het aanbod naar de gemeenten waar nodig bij te sturen of uit te breiden om meer impact te genereren. Enkele van de speerpuntacties die u in dit plan terugvindt, vinden hun oorsprong in die werkgroepen.

Een decennium van provinciale ondersteuning heeft de Limburgse gemeenten geholpen om de administratieve en logistieke hordes van het Burgemeestersconvenant 2020 te nemen en de eerste stappen op vlak van CO₂-reductie te zetten.

Voor het Burgemeestersconvenant 2030 moet het zwaartepunt in de ondersteuning echter nog meer komen te liggen op de vertaling naar de praktijk en het boeken van meetbare vooruitgang. De provincie zal daarvoor deels nieuwe paden moeten bewandelen, in co-creatie met partnerorganisaties, doelgroepen en uiteraard de gemeenten zelf.

Spoor 3: Hefboomwerking via (sectorale) sleutelorganisaties

Dit spoor focust op doelgroepen die zich niet situeren binnen de eigen organisatie of de gemeenten. Om die doelgroepen efficiënt te benaderen kan een samenwerking of ondersteuning van bepaalde sleutelorganisaties een belangrijke hefboom zijn. Het zijn doorgaans **spelers met heel wat invloed of slagkracht binnen een sector, vaak meer nog dan de overheid**. Om te evolueren naar een klimaatneutrale maatschappij is het noodzakelijk deze diverse groepen mee te krijgen als informele 'klimaatambassadeurs'.

⁹ We merken hierbij op dat de manier waarop bepaalde uitstootcijfers worden berekend of toegewezen, maakt dat gemeenten hun tastbare lokale resultaten niet altijd vertaald zien in hun officiële klimaatcijfers. Zo worden cijfers inzake automobilititeit berekend op basis van een beperkt aantal telpunten in Vlaanderen. Die resultaten worden geëxtrapoleerd en forfaitair toegewezen aan de gemeenten. Zelfs wanneer de gemeente erin slaagt om haar inwoners minder in de auto te laten stappen, zal dit niet onmiddellijk zichtbaar worden in de lokale uitstootcijfers voor mobiliteit. Pas wanneer ook aan de Vlaamse telpunten minder voertuigen passeren, zal dat zich vertalen in betere gemeentelijke cijfers. Dit betekent dat we bij het interpreteren van cijfers rekening moeten houden met methodologische onvolkomenheden, maar ook dat we lokale resultaten zo zichtbaar mogelijk moeten maken om hun motiverende kracht te bewaren.

De afgelopen jaren hebben overigens heel wat toonaangevende bedrijven en verenigingen zich als zodanig publiek geprofileerd (o.a. via The Shift, CEO's 4 climate, duurzaamheidscharter VOKA,...). En ook andere organisaties gingen die weg op (bv. Fluvius met diverse warmtenet-initiatieven, LRM met zonneprojecten,...). Op evenementen als de Limburgse klimaatop, bepaalde stuur- en werkgroepen of studiedagen worden heel wat sleutelorganisaties geïnformeerd en aangesproken op hun mogelijkheden om mee een verschil te maken. Daarnaast is het ook voor deze groep nog belangrijker geworden om hen ook in de praktijk mee te krijgen via deelname aan projecten, campagnes e.d. Een win-winperspectief kan daarbij helpen, zonder evenwel de klimaatdoelen uit het oog te verliezen of te zeer af te zwakken. Want uiteindelijk verliezen we allemaal wanneer de klimaatopwarming te groot wordt.

Heel wat organisaties in Limburg hebben meer invloed op de vele keuzes die mensen, verenigingen of bedrijven dagelijks maken dan het provinciebestuur. Deze sleutelorganisaties betrekken bij het klimaatbeleid is daarom een expliciete keuze, ook al is klimaat vaak niet hun eerste zorg.

Aangezien bijna geen enkele sector verliest bij zaken als energiebesparing, een betere mobiliteit of duurzame innovaties is er zo goed als overal ruimte voor zinvolle en voordelige samenwerkingen. Bovendien is het ook gewoon de juiste ethische keuze.

Spoor 4: Cijfers, communicatie en educatie

Cijfers zijn steeds een belangrijke basis geweest voor het eigen klimaatbeleid en binnen het Burgemeestersconvenant. Onder de titel 'Waar bouwen we op verder?' (blz. 4) maakten we al melding van de TACO2 studie die mee het startpunt vormde zowel voor het klimaatbeleid als voor het opvolgen van de evolutie van de Limburgse klimaatbalans. Databanken als www.Limburgincijfers.be of www.provinciesincijfers.be werden door de provincie (mee) ontwikkeld en aangevuld met klimaatgerelateerde gegevens, vaak in nauwe samenwerking met de andere Vlaamse provincies en administraties. De Vlaamse overheid breidde ook haar datasets en kaartmateriaal stevig uit, o.a. via Geoloket, de CO₂-inventarissen van departement Omgeving en het Klimaatportaal van VMM.

Naast betrouwbare cijfers, is een **eenduidige doelgroepgerichte communicatie** en het rekening houden met **gedragsbeïnvloedende elementen** (zie hoger onder titel 'Eenvoud, duidelijkheid en impact') cruciaal voor het succes van heel wat initiatieven. Deze vormen ook steeds meer het uitgangspunt van het sterke educatieve aanbod rond klimaat, duurzaamheid en biodiversiteit dat de voorbije jaren werd ontwikkeld binnen het Provinciaal Natuurcentrum.

De doelgroepen daarbij zijn scholen, verenigingen, bezoekers van het netwerk van bezoekerscentra en deelnemers aan klimaatwandelingen. De belangrijkste instrumenten daarvoor zijn het MOS-programma (het vroegere 'Milieuzorg Op School') met steeds meer aandacht voor co-creatieve projecten en trajecten, de netwerken educatie en natuuronderzoek, contactdagen, gidsen en educatieve programma's, *citizen science* projecten, publicaties, uitleenmaterialen en het documentatiecentrum.

Educatie is soms ook sectoraal georganiseerd, bijvoorbeeld via de provinciale land- en tuinbouwscholen en proefcentra, maar ook via het PLOT¹⁰ dat een specifiek aanbod heeft voor politie, brandweer en medische hulpdiensten. Zelfs provinciale instellingen als Bokrijk met zijn openluchtmuseum, Dommelhof als centrum voor (podium)kunsten en G-sport, of Toerisme Limburg hebben een zekere educatieve werking. Of zij zetten Limburg samen met een manier van leven en beleving in de kijker die een duurzame en klimaatvriendelijke boodschap kan meedragen.

¹⁰ Provincie Limburg Opleiding en Training, www.plot.be.

Hoewel het volledig vermijden ervan in de praktijk zo goed als onmogelijk is binnen een grote en diverse organisatie als het provinciebestuur, wordt het steeds belangrijker om geen tegenstrijdige boodschappen de wereld in te sturen vanuit verschillende beleidsdomeinen. Ook dit aspect wordt onderdeel van de samenwerking die intern wordt hernomen rond het klimaatactieplan. Het zullen immers in de eerste plaats de interne communicatieverantwoordelijken en bevoegde kabinetsmedewerkers zijn die moeten waken over de **naming and framing** van de sectorgerichte beleidsvisies en speerpunten. Maar uiteindelijk is dit een taak van ons allemaal.

Het motto 'Meten is weten' is ook in het klimaatbeleid erg belangrijk. Maar met cijfers alleen overtuig je lang niet iedereen. Emoties zijn een cruciaal onderdeel van menselijk gedrag.

Daarom zijn succesverhalen zo belangrijk, het gebruik van de juiste woorden en kadering, het consequent zijn in de prikkels en boodschappen die we geven, het koppelen van die boodschappen aan beleving en omgeving, het werken op de sociale norm en zo meer.

Opvolging

Het uitvoeren en opvolgen van een beperkt aantal speerpuntacties, verdeeld over de 4 sporen is beheersbaar. En wanneer ze goed zijn geselecteerd op impact wordt hiermee volgens de Pareto-regel¹¹ ook de grootst mogelijke meerwaarde behaald. Bovendien maakt dit een duidelijke en onderscheidende communicatie mogelijk.

De opvolging gebeurt zoals voor alle provinciale beleidsvoering via de zgn. Beheers- en Beleidscyclus. Dat is een voor openbare besturen verplichte planning en rapportage die een koppeling maakt met de (meerjaren)budgetten. Voor de 4 sporen worden daarnaast volgende algemene datasets gehanteerd:

Spoor 1: Voorbeeldfunctie	<ul style="list-style-type: none"> • Nulmeting eigen uitstoot (2018) • 2-jaarlijkse opvolgmetingen¹²
Spoor 2: Ondersteuning gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> • Opvolgmetingen Burgemeestersconvenant
Spoor 3: Hefboomwerking via sleutelorganisaties	<ul style="list-style-type: none"> • 2-3 jaarlijkse provinciale opvolgmetingen met een ruimere set van parameters
Spoor 4: Cijfers, communicatie en educatie	<ul style="list-style-type: none"> • www.Limburgincijfers.be • Studies van derden naar milieubewustzijn, gedrag, waarden e.d.¹³

Tabel 2: Overzicht van de datasets voor algemene opvolging, per spoor

¹¹ De Pareto-regel, ook wel het 20/80-principe genoemd, duidt in algemene vorm op de vaststelling dat in veel gevallen 80 % van het beoogde resultaat met 20 % van de geleverde inspanningen wordt bereikt. Om tot 100 % resultaat te komen, is dan de resterende 80 % inspanning nodig. Het principe leert ons dat wanneer het bereiken 100 % resultaat bij een specifieke actie niet strikt noodzakelijk is (bv. een student die wil slagen voor examens) het efficiënter is om slechts die 20 % inspanning te leveren en de rest van je inspanningen te besteden aan andere acties die veel resultaat opleveren. Uiteraard mag dit bij het klimaatbeleid niet ten koste gaan van de doelstelling om tegen 2050 minstens klimaatneutraal te worden, van de veiligheid of andere essentiële elementen van goed beleid.

¹² Deze metingen zullen worden ingebed in een bredere aanpak rond Interne Milieuzorg en Patrimoniumbeheer.

¹³ Het Vlaamse departement Omgeving voerde in 2012 en 2017 een studie uit naar het milieubewustzijn van de Vlaamse consument. Dit levert inzicht in de evoluties van de houding van de gemiddelde Vlaming en de diverse subgroepen t.a.v. milieu- en klimaatthema's. Zie <https://do.vlaanderen.be/vlamingen-meer-bekommerd-om-het-milieu>.

IV. Loopduur

Dit klimaatactieplan (versie 2021) werd vastgesteld door de provincieraad op 15 december 2021 en wordt beschouwd als een document in constante evolutie. De eerder vermelde stuurgroep zal 1 of 2 maal per jaar samenkomen om deze evolutie op te volgen. Naar verwachting zal het plan 2-jaarlijks grondiger worden geëvalueerd en bijgestuurd.

Dit flexibel concept maakt tussentijdse aanpassingen vlotter mogelijk, maar zou ook kunnen leiden tot wispelturigheid of vormen van *greenwashing*. Om dat te voorkomen zal een speerpuntactie die afgelopen is of opgeheven nog een jaar lang als zodanig vermeld blijven, samen met een beknopte argumentatie. Ook zullen tussentijdse versies gearchiveerd blijven volgens dezelfde regels waar alle klassieke beleidsdocumenten aan onderworpen zijn. Hiermee wordt een maximale transparantie en verantwoording beoogd. Het plan zal bovendien steeds de mijlpalen en timing respecteren die voortvloeien uit de provinciale klimaatdoelen van het moment.

V. Waar kunnen we het grote verschil maken?

Mitigatie

Uit de opeenvolgende provinciale klimaatcijfers¹⁴ zijn een aantal grote lijnen te halen die een houvast bieden voor het zoeken naar zinvolle speerpuntacties op het vlak van mitigatie. De energie-gerelateerde uitstoot blijkt dan telkens over alle sectoren heen veruit het grootst (> 90 %). Die energie heeft dan zowel te maken met verwarming of koeling van gebouwen, transport en gebruik van machines, als productieprocessen die de basis vormen voor onze voeding, spullen of diensten. Die uitstoot naar beneden halen, kan op verschillende manieren die nauw aansluiten bij de Trias Energetica¹⁵:

1. Minder energie verbruiken

Zowel op vlak van industriële processen als energie-efficiëntere gebouwen (nieuwbouw en energierenovaties) is al jaren een verbetering merkbaar¹⁶. Tegelijk is het duidelijk dat daar nog een zeer groot potentieel is aan bijkomende besparingen.

Die verbetering was er helaas niet wat betreft de voertuigkilometers voor individueel of vrachtvervoer. Die zijn doorheen de jaren sterk blijven stijgen met méér verbruik van brandstoffen tot gevolg. Bovendien zien we dat de afname van de uitstoot van het openbaar vervoer voor een belangrijk deel te wijten is aan minder afgelegde voertuigkilometers. Dit terwijl de oplossing – ook voor heel wat andere verkeersgerelateerde problemen overigens (files, luchtvervuiling,...) - net in een tegenovergestelde beweging ligt.

Ook in de dienstensector is er een stijgend energieverbruik, deels te verklaren door de economische groei die de besparingen door energiezuiniger gebouwen of machines teniet doet. Algemeen kan ook gesteld worden dat grotere (collectieve) installaties een beter energetisch

¹⁴ De provincie laat 2- tot 3-jaarlijks de uitstoot op haar grondgebied berekenen. Daarbij worden méér sectoren in rekening gebracht dan het Burgemeestersconvenant voorschrijft, bv. de uitstoot van spoor, binnenvaart, ETS-bedrijven,... De redenering hierachter is dat het op provinciaal niveau wel zinvol is om met deze sectoren aan de slag te gaan om hun uitstoot te beperken of hun positieve bijdrage te vergroten. Deze keuze heeft voor- en nadelen, maar is sinds de start van het provinciaal klimaatbeleid in 2008 consequent aangehouden. Het meest recente klimaatrapport geeft cijfers t.e.m. 2017 en is online te raadplegen: www.limburg.be/emissierapport2015-2017.

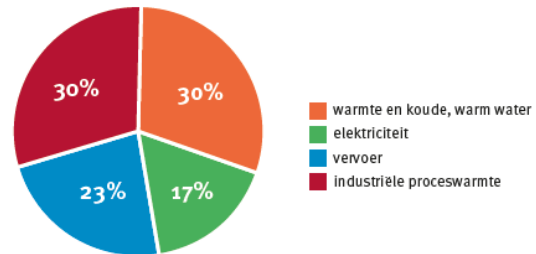
¹⁵ De Trias Energetica is een 3-trapsconcept dat stelt dat de belangrijkste opgave is om zoveel mogelijk energie te besparen. De energie die we na besparing nog nodig hebben, moeten we zoveel mogelijk uit duurzame bronnen halen. Waar dat niet lukt, moeten we de fossiele brandstoffen die we dan inzetten zo efficiënt mogelijk gebruiken.

¹⁶ Ook de gemiddeld zachtere winters van de afgelopen jaren hebben een positieve invloed op de uitstoot van gebouwwerwarming. De gemiddelde energiestatistiek van gebouwen zijn er m.a.w. minder op vooruitgegaan dan de cijfers op het eerste gezicht laten vermoeden. Dit wordt in de analyses gecorrigeerd door te werken met 'graaddagen'.

rendement hebben dan kleine (individuele). Wanneer de warmtedichtheid groot genoeg is om een collectieve installatie betaalbaar te maken kunnen alleen al daardoor energiebesparingen worden gerealiseerd.

2. Onze energiebehoefte duurzamer invullen

Onze grootste energiebehoefte is warmte (60 %), gevolgd door brandstoffen (23 %) en dan pas elektriciteit (17 %)¹⁷. De verduurzaming vindt momenteel vooral plaats bij elektriciteit, waarbij een toename van vooral zon en windkracht een grote impact hebben en nog veel kansen bieden. Wat brandstoffen betreft is er al enige tijd een bijmenging van biobrandstoffen in de klassieke diesel en benzine, maar opschaling is verre van wenselijk vanwege de vele neveneffecten op vlak van landgebruik, verlies aan biodiversiteit, e.d. De omschakeling naar elektrische of *plug in* hybride voertuigen (deze laatste als overgangstechnologie) kan uiteraard wel tot een significante daling in brandstofverbruik leiden. Brandstoffen als duurzaam geproduceerde waterstof of 'groen gas' zijn in zeer specifieke gevallen interessant, maar wellicht nog te lang te weinig beschikbaar om op grote schaal te worden toegepast.

Figuur 1: energiebehoefte Vlaanderen (Brouwers, 2017)

Op het vlak van warmtevoorziening biedt geothermie een behoorlijk potentieel, maar dan vooral voor de invulling van lage temperatuur behoeften. Deze stap zal dus moeten gepaard gaan met meer renovaties of ingezet bij nieuwbouw. En het beter benutten van restwarmte (tussen gebouwen en functies, maar ook binnen gebouwen) is ook een zinvolle piste, al is ze in praktijk vaak moeilijk technisch en/of financieel realiseerbaar. Een lastenverschuiving van elektriciteit naar aardgas zou de marktprikkels positief beïnvloeden, maar moet gepaard gaan met de nodige sociale correcties. Duurzame lokale biomassa is tot slot nog een optie voor specifieke en eerder kleinschalige behoeften, vooral wanneer die moeilijk anders ingevuld kunnen worden.

3. Minder belastende fossiele brandstoffen inzetten

Fossiele brandstoffen hebben een grote klimaatimpact. Wanneer we de hele keten van winning tot levering buiten beschouwing laten en enkel kijken naar de uitstoot bij verbranding, zien we wel nog belangrijke verschillen. Steenkool, stookolie of diesel veroorzaken bij verbranding gemiddeld meer CO₂ dan bijvoorbeeld aardgas of LPG per eenheid energie. Wanneer er dus geen duurzamer alternatief voor handen is, kan de vervanging door een minder belastende fossiele brandstof daarom ook al bescheiden klimaatwinsten opleveren. Maar dit wordt altijd als een tijdelijke oplossing gezien. Investerings daarin mogen de vervanging door duurzamere alternatieven niet onmogelijk maken. Bovendien zijn fossiele brandstoffen hoogwaardige energiebronnen en worden zij best ingezet voor toepassingen die een grote en tegelijk compacte energievrijgave vereisen, bv. voor het smelten van erts, het aandrijven van zware machines. Zaken als de verwarming van gebouwen of de verlichting van straten zijn eerder laagwaardige toepassingen. In de afweging waar welke energiebron best wordt ingezet, speelt daarom het concept exergie¹⁸ een rol.

¹⁷ Energieverbruik per sector in Vlaanderen. (Brouwers 2017).

¹⁸ In deze context is exergie de theoretische hoeveelheid arbeid of vermogen die uit een medium gewonnen kan worden. Dat medium kan een brandstof zijn (bv. aardgas), maar bv. ook de bodem (geothermie) of zelfs wind of water. Bij de omzetting naar nuttige energie zullen er altijd verliezen optreden door factoren als wrijving, warmte e.d.

Adaptatie

De provincie Limburg lanceerde reeds in 2017 een eigen **Klimaatadaptatieplan**¹⁹. Dat plan beschrijft uitvoerig de wetenschappelijk onderbouwde noodzaak van een doorgedreven klimaatbeleid, met uiteraard de focus op adaptatie. De tekst blijft in zo goed als alle opzichten overeenind als basis voor onze huidige keuzes en initiatieven. We hernemen hier daarom louter ter illustratie enkele punten, en vullen waar er nieuwe cijfers of inzichten zijn.

De basis blijft bestaan uit de **6 ruimtelijke strategieën** die Ruimte Vlaanderen ontwikkelde n.a.v. de Vlaamse visie 2050²⁰: ontharden, bebossen, ventileren, warmteopname beheersen, ruimte voor water en afschermen. Deze strategieën slaan op zowel de openbare ruimte, de semi-openbare ruimte als de privéruimte en zijn in principe overal inzetbaar.

De provincie Limburg koos ervoor om de strategie ‘bebossen’ open te trekken naar ‘bebossen, vergroenen, behoud en creatie van natuur’. Bovendien werden ook de sectoren **gezondheid, civiele bescherming en hulpdiensten en toerisme** toegevoegd.

De noodzaak en urgentie van het blijven toepassen deze strategieën blijft onverminderd. Enkele cijfers en vaststellingen onderlijnen dit. In 2020 woonde 5 % van de Limburgers (44.080 mensen) in of bij effectief overstromingsgevoelig gebied. Dit is een fractie lager dan het Vlaamse gemiddelde (5,1 %). Maar het blijft een verhouding van 1 op 20 inwoners die hierdoor een verhoogd risico loopt op materiële en/of persoonlijke schade. Daarnaast zijn de voorbije decennia ook zaken als oververhitting en droogte een ernstige bedreiging geworden. Niet alleen voor onze levenskwaliteit en comfort, maar ook voor essentiële voorzieningen (voedsel, water, zorg,...), voor infrastructuur (wegen, bouwmaterialen, spoorlijnen,...), natuur en groen.

Die natuur speelt op vele vlakken een belangrijke regulerende en temperende rol, met een groeiende economische waarde²¹ tot gevolg. Jammer genoeg vertaalt dat belang zich nog niet altijd in een toename van areaal. Zo nam de oppervlakte groen in Limburg nog met 2 % af tussen 2013 en 2016²². Daar bovenop heeft de kwaliteit van onze natuur te lijden. Veengebieden moeten voldoende vochtig blijven om de koolstof vast te kunnen houden die daar gedurende honderden jaren is in opgeslagen. Temperatuurstijgingen, samen met onze wereldwijde mobiliteit maken dat exoten (planten, dieren, schimmels,...) soms vaste voet aan de grond krijgen en veel schade berokkenen. Zo is de verspreiding van bepaalde subtropische ziekten iets waar we in onze streken in de toekomst mogelijk rekening mee zullen moeten houden.

De provincie Limburg wil goed voorbereid zijn op extremere situaties en haar nood- en interventieplannen hierop aanpassen. Kwetsbaarheden worden in kaart gebracht en hulpdiensten krijgen via het provinciale opleidingscentrum PLOT de meest actuele richtlijnen en procedures mee.

Uit heel wat van voorgaande punten is af te leiden dat de manier waarop wij onze behoeften ruimtelijk organiseren een grote impact heeft. Ons ruimtebeslag als maatschappij is dan ook erg groot. Zowat 30 % van ons grondgebied is ingenomen voor menselijke activiteit (wonen, industrie, landbouw, ontspanning...) en iedere dag nemen we bijkomend een halve hectare in. Niet alleen die ruimte-inname heeft kwalijke gevolgen voor de natuurlijke systemen (bos, biodiversiteit, water...). Ook de verharding die daarmee gepaard gaat veroorzaakt structurele problemen. In 2015 was niet minder dan 11 % van Limburg verhard (wegen, parkings, gebouwen,...). Alle tekenen wijzen erop dat dat cijfer bij een volgende meting zal gestegen zijn.

¹⁹ https://www.limburg.be/webfiles/limburg/product/klimaat_klimaatadaptatieplan_2017.pdf

²⁰ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/visie-2050-een-langetermijnstrategie-voor-vlaanderen>

²¹ *Bij het concipiëren van de provinciale klimaatacties wordt in de mate van het haalbare gekeken of er een economische waardering mogelijk is. Daarbij wordt specifiek voor adaptatiemaatregelen uitgegaan van eventuele ecosysteemdiensten die economisch te waarderen zijn (bv. via het instrument ‘Natuurwaardeverkenner’).*

²² Cijfers m.b.t. de groene ruimte, terug te vinden op www.provincies.incijfers.be.

Er is daarom een sterke afstemming van het klimaatbeleid met het Beleidsplan Ruimte Limburg, waarvan het voorontwerp in september 2021 werd goedgekeurd. In dat voorontwerp zijn daarvoor specifieke strategische doelstellingen uitgewerkt die geoperationaliseerd worden in verschillende beleidskaders en acties. Enkele voorbeelden:

- De strategische doelstelling 'Steden en dorpen gericht versterken' is erop gericht om woningen, voorzieningen, werklocaties te concentreren om het bijkomend aansnijden van open ruimte te vermijden, minder versnippering te organiseren, fietsgebruik te stimuleren en tegelijk autoverplaatsingen te verminderen
- De strategische doelstelling 'Ruimtelijke ontwikkelingen en mobiliteit op elkaar afstemmen' beoogt een inzet op alternatieve modi en duurzame mobiliteit (fiets, openbaar vervoer, water- en spoortransport) om toenemende files te vermijden en CO₂-uitstoot te reduceren
- De strategische doelstelling 'Het open ruimtesysteem versterken' ambieert om meer samenhang te creëren van de open ruimte via ontsnippering, ontharding en de realisatie van een groenblauw netwerk. Hierdoor verhogen de klimaatbestendigheid en de ecosysteemdiensten. Om bijkomend ruimtebeslag in de toekomst te beperken, zet het beleidsplan in op het inperken van de planologisch bebouwbare ruimte. Er wordt gemikt op een positief planologisch saldo voor de open ruimte
- De strategische doelstelling 'Duurzame energie integreren in het ruimtelijk beleid' wil op een ruimtelijk-landschappelijk verantwoorde manier bijdragen aan de omslag naar meer hernieuwbare energie door de opmaak van provinciaal afwegingskader
- De strategische doelstelling 'Meer ruimte geven aan de fietser' is duidelijk gericht op een modal shift van auto naar fiets.

Tot slot vermelden we nog expliciet de sector toerisme, die niet onbelangrijk is voor Limburg. Het lijkt op het eerste gezicht een sector die alleen maar kan profiteren van de klimaatopwarming. Met een stijging van het aantal 'mooie dagen' zou het toeristisch seizoen langer kunnen worden. Ook wordt onze regio een nog aantrekkelijker vakantie-alternatief wanneer de zomers in Zuid-Europa onaangenaam heet worden. Voor onze ruimere regio wordt daarom voorspeld dat de groei in aantal overnachtingen als gevolg van de klimaatopwarming zal schommelen tussen +2 % en +16 %²³. Helaas zijn er ook wolken aan de hemel. Net zoals voor andere sectoren neemt het risico op schade aan gebouwen en infrastructuur toe door piekneerslag, droogte, hitte en storm. De kwaliteit van het landschap, drink- of recreatief water kan problematisch worden en zo meer. Redenen te over dus om ook deze sector mee te nemen in de klimaatstrategie.

Conclusie

Energie en adaptatie in al hun vormen zitten verweven in bijna alles wat we doen, maken, gebruiken, verbruiken, eten... De vertaling van de Trias Energetica en de adaptatiestrategieën naar onze maatschappij en dagelijks leven kan dan ook op tientallen verschillende manieren gebeuren, telkens vanuit andere invalshoeken. Elke paar maanden verschijnt wel een boek of inspirerende prioriteitenlijst²⁴. Telkens waardevol om perspectief te bieden en te houden. Maar uiteindelijk gaat het om het omzetten van vrij abstracte cijfers naar iets wat heel concreet werkt voor jou, voor hen, voor ons, en toch het broodnodige resultaat oplevert.

De wetenschap – en steeds meer ook onze dagelijkse realiteit – leert ons dat de factor tijd cruciaal is. Er zijn weinig zaken te bedenken die dringender zijn dan klimaatactie, vooral omdat het klimaat zo'n grote impact heeft op alle andere dingen die we belangrijk vinden: onze gezondheid, onze economie, voeding, ontspanning, onze familie en vrienden, zelfs ons favoriete huisdier.

²³ Joint Research Centre (2009), *Climate change impacts in Europe, Final Report of the PESETA research project*.

²⁴ Enkele voorbeelden zijn: <https://drawdown.org>, <https://www.theblueeconomy.org/innovations.html>, <https://10klimaatacties.be/>,...

Met dit klimaatactieplan willen wij als politicus, leidinggevende en medewerker op elk niveau tonen dat wij alvast die levensbelangrijke keuze hebben gemaakt en er voluit voor gaan. Hopelijk u ook!

VI. Dankwoord

Achter de schermen leverden heel wat medewerkers van de provincie en andere instanties belangeloos input aan voor de formuleringen, cijfers, aannames en berekeningen die onze klimaatacties onderbouwen, soms onder aanzienlijke tijdsdruk. Zij verdienen daarom allen een welgemeend woord van dank.

Van de externe organisaties of experts vermelden we expliciet het VITO, de Vlaamse Milieu Maatschappij (VMM), het Vlaamse departement Omgeving, Altimedea, Assuralia, s-Lim, Energiehuis Limburg en partners, POM Limburg, Bosgroep Limburg, PC Fruit, PIBO Campus en PVL voor hun gewaardeerde inbreng, advies en ondersteuning.